

Армен Анастасія

Альтернативні форми сім'ї як свідчення її кризи.

У данній статті розглядаються причини занепаду сім'ї як соціального інституту. Розкривається сутність, переваги та вади альтернативних форм сім'ї.

Ключові слова: сім'я, альтернативні форми сім'ї, цивільний шлюб, гомосексуальний шлюб, груповий шлюб, відкритий шлюб, гостьовий шлюб, *childfree*.

В данній статті розглянуті причини упадку сім'ї як соціального інституту. Розкривається сутність, достоїнства і недоліки альтернативних форм сім'ї.

Ключевые слова: семья, альтернативные формы семьи, гражданский брак, гомосексуальный брак, групповой брак, открытый брак, гостевой брак, *child free*.

In this article the reasons of decline of a family as social institute are considered. The essence, merits and demerits of alternative forms of a family reveals.

Keywords: family, alternative forms of a family, civil marriage, homosexual marriage, group marriage, open marriage, guest marriage, *child free*.

Сьогодні досить часто можна почути такі висловлювання «Сім'я – віджилий інститут», «Сім'я – це інститут традиційного суспільства». У сучасному суспільстві має місце процес істотних змін у всій сфері між статевих відносин. Вони настільки глобальні, що всі разом отримали назву сексуальної революції. Традиційна статева мораль, що ставила жінку у нерівне з чоловіком положення, зруйнована, а нова ще не виникла. В результаті чого, зрівнювання чоловіків і жінок у сфері статевих відносин, втілюється не в появі нових норм поведінки, які були б обов'язковими для представників обох статей, а у визнанні за жінкою права поводитися так, як поводитися чоловіки впродовж всієї історії класового

суспільства. Трансформуються полорольові моделі, що існували століттями, змінюються ціннісні орієнтири, центром яких стає не сім'я, а індивід. Наслідком даних процесів з'явилася виникнення багатьох альтернативних форм сім'ї.

Різні аспекти внутрішніх взаємовідносин розглядали у своїх роботах західні Т.Ч. Філіпс (проблема ставлення теоретичних концепцій фемінізму до інституту родини), О.Тоффлер (особливості родини майбутнього) і російські фахівці А.Антонов (демографічні проблеми сучасного суспільства), С. Голод (еволюція сім'ї, обґрунтування типології форм сім'ї), І.Кон (теорії сексуальності, гомо сексуальності, історія і етнографія одностатевих відношень у народів світу, психологічні особливості гомосексуальних відношень, проблеми одностатевих шлюбів).

Проаналізувати основні причини кризового стану сім'ї як соціального інституту та сутність альтернативних форм сім'ї – мета даної статті.

Включення у систему соціально-економічних відносин в епоху капіталізму, а як наслідок - самостійний заробіток зробило жінку рівною чоловіку в економічному плані. Цей факт обумовив неминуче падіння чоловічого панування. Зміни у положенні жінок у суспільстві не могли не позначитися на їхньому положенні у родині, отже, і на характері родини. Шлюб більше не розглядається у якості єдиного регулятора міжстатевих відносин. Дошлюбні і позашлюбні стосунки стали настільки ж прийнятними як і у шлюбі. Фактично більше не вважається цінністю цнотливість дівчини. Крайню толерантність стало проявляти суспільство до позашлюбних зв'язків як чоловіка, так і жінки. Нормою для сучасного соціуму вважаються дошлюбні зв'язки не лише чоловіків, але і жінок. Різко зростає кількість незареєстрованих, фактичних шлюбів. І нарешті, набули значного поширення так звані "альтернативні форми" подружніх стосунків: "групові сім'ї", "гомосексуальні сім'ї", і тому подібне. Широке поширення і, по суті, суспільне визнання набуло парування. Все вище окреслене виявляє схожість з тим, що мало місце в первісному суспільстві [8].

Деякі теоретики-фамілісти пов'язують кризу сім'ї з кризою духовно-моральних цінностей. Інші, з появою великої кількості альтернативних форм

традиційному моногамному шлюбу зв'язують деградацію та занепад сім'ї. Треті розглядають кризу інституту сім'ї як перехід специфічних і неспецифічних її функцій до інших соціальних інститутів. Четверті пов'язують кризу інституту сім'ї з досягненнями теоретиків фемінізму та рухів.

Бачиться досить цікавою точка зору на сутність та проявлення кризи сім'ї, згідно якої, у кризовому стані знаходиться саме основа шлюбу – моногамія, одношлюбність і пов'язана з нею відповідальність. Молодь не прагне до шлюбу (тим більше, законному), не хоче жити, як батьки. Шлюбні зв'язки все менше приваблюють молодих людей. Шлюб, в їх свідомості, асоціюється з такими складними психічними феноменами, як совість, відповідальність, самовідречення, турбота про ближнього, тоді як позашлюбні стосунки залишають можливість творчого самовираження, незалежності від будь яких зобов'язань і вільного вибору найзручнішої для індивіда форми життєдіяльності.

Крім того, сьогодні ми стаємо свідками вибуху «одиначок». Все більше і більше молодих людей не тільки не прагнуть до створення повноцінної сім'ї і народження дітей, а усвідомлено уникають будь-яких близьких стосунків. Пріоритетними є сфери самореалізації, індивідуального розвитку, творчого саморозкриття, а ніяк не людські взаємовідносини. Егоїзм, небажання брати на себе відповідальність і зобов'язання перед іншою людиною, на наш погляд, є основними причинами зростання популярності подібного способу життя.

Значної популярності набуває в сучасному українському суспільстві, так званий, «цивільний шлюб», що практикується, досить часто, як необхідний етап перед офіційним закріпленням шлюбу і який, нібито, допомагає майбутньому подружжю краще пізнати один одного, з'ясувати наскільки вони сумісні. Проте, як демонструють багаточисельні соціологічні опитування, спільне мешкання ніскільки не допомагає підготуватися до шлюбу або уникнути розлучення. Цивільний брак так і не зміг стати альтернативою сім'ї.

Замість того, щоб стати перевіркою, що забезпечить подальше спільне щастя та взаєморозуміння, співжиття асоціюється з низьким рівнем стабільності і високим рівнем суперечностей. Жінки, що спільно живуть поза браком, в п'ять

разів частіше піддаються жорсткому поводженню ніж заміжні. Партнери по цивільному шлюбу зазвичай негативно відносяться до обзаведення дітьми: менше 20% з них планують народити дитину. Основною проблемою людей, які навмисно відмовилися від шлюбних зобов'язань, з'явилось напружене очікування того, що стосунки «на зразок родинних», тимчасові і не раціонально в них вкладати час і енергію. Підсвідомо розуміючи, що цей шлюб «несправжній» молоді люди заздалегідь налаштовуються і розглядають його не як певний підготовчий етап перед офіційним закріпленням союзу, а як недовгочасне, пробне співжиття.

Чому ж, так званий, «вільний союз» набуває у суспільстві все більшу популярність? Можна висловити припущення, що у таких стосунках, в парі буде більше свободи вибору, це означає, що у людей буде більше можливостей знайти партнера, який би більше їх влаштував, відповідав би їх запитам. Таким чином, бажання шукати «гармонію» на стороні зникне, оскільки зникне «ефект забороненого плоду» – необхідність ховатися, брехати і т.д.

Проте, чи не означає це, що індивід, який звик змінювати партнерів, апіорі, не буде задоволений жодним з них? Чи не виникне постійна потреба змінювати партнера у пошуках зручнішого, досконалішого, «кращого» об'єкта? Не зважаючи на те, що практично неможливо знайти ідеал, людину, що задовольняє в усіх відношеннях, тим більше, тому, хто сам не бажає змінюватися і ставати ідеалом, а лише чекає зустрічі з «готовою» людиною, сформованою під його егоїстичні бажання, потреби і смаки.

З цих же причин високою залишається кількість розлучень. З одного боку відродно спостерігати, що сьогодні основою будь-якого союзу є любов, прихильність і емоційна спорідненість. Однак, з іншого боку, переважна більшість розлучень відбуваються зараз унаслідок втрати відчуття любові і пошани до партнера. Тобто, як тільки із стосунків у подружжі зникає душевне тепло, пристрасть, емоційна близькість, стосунки розриваються без жалю, оскільки відсутня мотивація до боротьби за збереження своєї родини. Для чого намагатися врятувати шлюб, прагнути до компромісу і намагатися підстроїтися

під партнера якщо існує реальна можливість «переступити» через відживший союз і вирушити на пошуки нового героя, який більше би відповідав вимогам.

Відносно новими явищами в українському соціумі можна вважати гостьовий шлюб і відкритий шлюб. У, так званому, гостьовому шлюбі чоловік та жінка, як правило, необтяжені спільним господарством і побутовими проблемами, зустрічаючись кілька разів на тиждень. Прихильники подібної форми спілкування у подружжя вважають, що рідкі зустрічі, відсутність побутової рутини сприяють збереженню автономії кожного з партнерів, психологічного комфорту і «гостроти почуттів».

Відкритий брак передбачає, що чоловік і жінка ведуть вільне сексуальне життя поза сім'єю, як правило, за взаємною домовленістю. Серед «плюсів» подібного способу життя його прихильники називають наступні, на наш погляд, вельми сумнівні твердження: позашлюбні пригоди освіжають взаємини подружжя; що велика кількість чоловіків прагнуть до того, щоб їх дружина приваблювала і інших чоловіків: мовляв, давній чоловічий інстинкт - володіти об'єктом жадоби інших чоловіків; що для відчуття власної привабливості жінці так само як і чоловікові необхідна велика кількість сексуальних перемог; що відкритий брак - єдиний спосіб виживання в сім'ях, де робота та кар'єра пов'язана з тривалими від'їздами і ін. Люди, що живуть у відкритому браку більше за все пишуться тим, що не відносяться до партнера як до власності, не обмежують особисту свободу один одного. Але виникає питання: чи взагалі потрібні такі стосунки, в яких жоден з подружжя нічого не повинен іншому, де немає місця ревностям і бажанню того, щоб твій чоловік або дружина була відданою тільки тобі?

Крім того, саме автономність і самостійність, якої так прагнуть люди, які обирають такий шлюб, провокують психологічні травми. Віддалившись від подружжя і не отримавши бажаної емоційної близькості і підтримки «на стороні» людина відчуває себе самотньою і покинутою.

Потребами постіндустріального суспільства, багато в чому, обумовлена популяризація «бездітності» в сім'ї. Постіндустріальне суспільство вимагає ще

більшої мобільності індивідів, ніж індустріальне, тому багато пар вважають за краще залишатися бездітними, сім'я набуває найпростішої форми чоловік і жінка. Дві особи, можливо, зі схожими кар'єрами, зуміють ефективніше долати соціальні знегоди, тяготи навчання, зміни роботи і переїзди з місця на місце, ніж сім'ї, що обтяжені дітьми [11].

Крім того, набуває поширення і популярності в останні роки рух «childfree» - (англ. Child - дитя, free – вільні). Childfree – це люди, що свідомо не мають дітей і, більш того, що не бажають заводити їх будь-коли. І саме серед членів цього руху зустрічаються представники найпрестижніших і високооплачуваних професій: юристи, психологи, генетики, програмісти. Їх не цікавить перспектива батьківства, з різних причин, серед яких є, на нашу думку, досить об'єктивні, такі як відсутність тяги до батьківства, бажання зберегти рівень емоційної і фізичної близькості з партнером, несумісний з появою дитини, небажання жертвувати особистим простором заради дитини, відсутність переконливої причини мати дітей, небажання втрачати час, активну відразу до дітей; так і досить суб'єктивні, наприклад, такі як неможливість запитати згоди малюка: адже народження дитини є вибором, який робиться за іншу людину, відсутність гарантій, що ця людина проживе щасливе життя і т.п [9,с.9].

Мірою того, як гомосексуалізм стає соціально прийнятнішим, ми навіть стаємо свідками появи гомосексуальних сімей. Процес цей нестримно розвертається в індустріальних країнах. Не виключено, що може настати день, коли органи опіки або суд вирішать, що пара забезпечених і освічених гомосексуалістів може вважатися гідними "батьками". Проте, слід зазначити, що православне суспільство менш толерантно по відношенню до представників нетрадиційної сексуальної орієнтації, тому навряд чи можна чекати прояву подібної тенденції в Україні, Росії та інших державах з православною культурою. Тут терпимість по відношенню до гомосексуальних шлюбів буде сприйматися, скоріше як свідок розбещеності і морального занепаду, ніж як показник прогресу і волі.

Досить ймовірним також бачиться той факт, що в недалекому майбутньому відновиться традиція на полігамні союзи. А декілька молодих людей будуть об'єднуватися для ведення спільного господарства, спілкування, виховання дітей, створивши, таким чином, групову сім'ю. Проте, слід акцентувати на тому факті, що обумовлює створення подібного «групового» союзу, ні в якому разі, не прагнення до економії коштів або ж можливість розділити з кимось домашні обов'язки. Прибічники такого способу життя вважають, що саме інтимне життя є головною складовою гармонійних стосунків у шлюбі. А подібне спільне мешкання організовується, як правило, для того, щоб різноманітнити своє інтимне життя, де не тільки допускається, а вітається обмін партнерами.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що в сучасному суспільстві руйнується відлагоджений століттями механізм родинного життя і родинної соціалізації. Традиційні норми і звичаї, що скріпляють шлюбно-родинні зв'язки, відкидаються, але і повноцінна заміна їм доки не знайдена. Різко змінюються основи і якість стосунків між чоловіком і жінкою. Сім'я як соціальний інститут, узаконений державою, з чітко позначеними ролями і функціями трансформується в сім'ю - малу групу з абсолютно довільними сценаріями поведінки, мета членів якої - максимальне задоволення при мінімальних обов'язках і відповідальності.

Про це свідчить поява в останні десятиліття і значне поширення альтернативних форм сім'ї: простого **співжиття (цивільного браку)**, бездітних і гомосексуальних браків, відкритих, гостьових браків і ін. Слід зазначити, що такий плюралізм загрожує процесу відтворення людського роду, провокує панування пристрастей і інстинктів.

Література:

- 1) Антонов А.,Филлипс Т. Феминизм и семья: историко-социологический анализ// Антонов А.,Филлипс Т.- М.:Грааль, 2002. – 176с.
- 2) Гидденс Э. Пол, патриархат и развитие капитализма/Гидденс Э.//Социс. – 1992. - №7. – 135-140.
- 3) Голод С.И. Перспективы моногамной семьи: сравнительный межкультурный анализ/ Голод С.И.// Журнал социологии и социальной антропологии. – 2003. – Т.VI. - №2. – С. 106-119.
- 4) Голод С.И. Социолого-демографический анализ состояния и эволюции семьи / Голод С.И.// Социс. – 2008. -№1. – С.1-24.
- 5) Кон И.С. Вкус запретного плода. Сексология для всех// Кон И.С.- М.: Семья и школа, 1997. — 464 с.
- 6) Кон И.С. Человеческие сексуальности на рубеже XXI века// Кон И.С. - [Электронный ресурс] –Режим доступа: <http://sexology.narod.ru/publ022.html>
- 7) Крыгина Н. Снижение ценности материнства и отцовства как следствие разрушения традиционного уклада семьи// Крыгина Н.- [Электронный

ресурс] – Режим доступа: <http://dusha-orthodox.ru/biblioteka/nina-kryigina-mon.-snizhenie-tsennosti-materinstva-i-ottsovstva.html>

- 8) Семенов Ю.И. Брак и семья: возникновение и развитие// Семенов Ю.И. - [Электронный ресурс] – Режим доступа:http://scepsis.ru/library/id_6.html
- 9) Супруненко О. Чайлдфри – свободные от чад/Супруненко О.//Зеркало недели. – 2008. - №33. – С.9
- 10) Тимощук О. Гражданский брак по-украински или кому без штампа в паспорте жить хорошо?/Тимощук О.//Зеркало недели. – 2007. - №18. – С.12.
- 11) Тоффлер О. Шок будущего// Тоффлер О. - [Электронный ресурс] – Режим доступа:http://www.chronos.msu.ru/RREPORTS/toffler_shok/toffler_shok.ht
- 12) Тоффлер О. Третья волна//Тоффлер О.- [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Toffler/_Index.php
- 13) Черняк Е.М. Добрачное поведение молодежи как фактор стабильности семьи/ Черняк Е.М.//Демографические исследования. – 2009. - №10. – С.18-23.